

СКАНСЕН: СУЧАСНІСТЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Стаття присвячена визначенню сучасних тенденцій розвитку музеїв під відкритим небом (скансенів). Доведено, що пріоритетним напрямом їх розвитку є комплексний, який передбачає експозиції з етнографії та архіології різних регіонів країни.

Ключові слова: музеєфікація, скансен, історико-архітектурний ансамбль, археопарк, комплексний підхід, реставрація, археологічна спадщина.

Науковці постійно працюють над вдосконалення форм музейної експозиції. Традиційні підходи, що склалися десятиліттями, сьогодні потребують подальшого вдосконалення. Тому пошук нових форм експозиції є справою вельми актуальною. Музеєфікація є реалізацією музейної потреби людства по відношенню до нерухомих пам'яток культури. Історично склалося так, що музеєфікація пам'яток культури починається з пам'яток архітектури. Пам'ятки археології тільки згодом стають об'єктом уваги науковців. Сьогодні скансени (музеї під відкритим небом) є основним видом музею для збереження та демонстрації музеєфікованих пам'яток, в тому числі – археологічних пам'яток. Проте в їх використанні та розвитку існують різні підходи. Одні дослідники розглядають їх як чисто етнографічні музеї [1], інші – як історико-архітектурні ансамблі музеїв [4]. На з'ясування найперспективніших підходів до розвитку скансенів спрямована дана стаття. Тому метою роботи є визначення сучасних тенденцій та перспектив розвитку багатогалузевих скансенів.

Науково обґрунтована реставрація та музеєфікація археологічних пам'яток починається з епохи Відродження. Перші спроби якимось чином музеєфікувати античні руїни відносяться до початку XVI ст. Перший науковий внесок у справу реставрації та музеєфікації зробив Й. Вінкельман.

Ще наприкінці XVII ст. у Великій Британії пропонувалося використання Стоунхенджа з екскурсійною метою. Питання про музеєфікацію цієї видатної пам'ятки порушується в XVIII ст. [12].

Фердинанд Келлер дослідив свайні поселення доби неоліту. Під час розкопок були здійснені вперше у Європі заходи щодо консервації та музеєфікації розкопаних об'єктів [13].

Одним з перших музеєфікованих археологічних об'єктів стає Царський курган у Керчі. Ще в 1840 р. Є.Б.Ашик писав: "Чтобы спасти Царский курган от разрушения и сохранить это здание, как лучший монумент древней Пантикапеи, я бы предлагал исправить ту часть коридора, которая была сломана при первоначальном разрытии этого кургана и потом у входа устроить прочную ограду с решетчатыми железными воротами" [7, 244]. Проте зазначені заходи були здійснені лише в 60-ті рр. XIX ст. [7, 244]. У сімдесяті роки XIX ст. були музеєфіковані перші квартали давньогрецької Олімпії.

На жаль, перші спроби музеєфікувати пам'ятки археології були не дуже вдалі, тому що сама археологічна наука робила перші кроки і ще не існувало досконалих методик розкопок. Музеєфікація проводилася взагалі варварськими методами, значна частина культурного шару та цікавих комплексів у процесі музеєфікації просто знищувалося.

В XIX ст. починається музеєфікація і на теренах України. Оглядаючи околиці с. Більче-Золоте в 1876 р. А. Кіркор натрапив на печеру, яка знаходилася за 1,5 км на захід від села і перші дослідження дали дуже цікаві результати. Біля входу до печери під час розкопок виявлено два кістяки, що лежали у випростаному положенні на спині. На жаль детальних описів знахідок та виявлених поховань не збереглося [9, 4–5]. Продовжив вивчення пам'ятки краківський археолог Г.Оссовський. У 1890 р. разом з Л.Сапеґою він вивчив підземні ходи печери на 312 м. Л. Сапеґа разом з археологом Г.Оссовським склали карту печери та видали її друком в 1892 р. у Кракові [9, 6]. Значна частина знахідок була вивезена до Кракова. Як пише у своїй статті М.Сохаський, тільки в 1904 р. до Кракова польськими археологами було вивезено з печери Вертеба близько 40 скринь знахідок [9, 6]. І хоч зараз печера відкрита для відвідувачів, роботи з її музеєфікації продовжуються.

Крім музеєфікації окремих пам'яток археології розвивається ідея створення музею археологічних пам'яток під відкритим небом. Вперше ця ідея виникає ще в XVIII ст. Так у 80-ті рр. XVIII ст. у парку замку Фреденсберг (Данія) демонструвалися манекени в національних костюмах різних регіонів країни. Цю експозицію відвідав швейцарський письменник Чарльз Бонстеттен та під враженням від побаченого висловив ще в 1790 році думку про необхідність створення експозиції під відкритим небом. Ця думка реалізувалася лише через століття. Значною віхою у створенні музеїв під відкритим небом були міжнародні промислові та політехнічні виставки, на яких експонувалися цілі садиби того чи іншого народу, місцевості, країни тощо.

Ідея скансену була реалізована лише через століття у Швеції. В 1891 р. видатний етнограф та викладач Артур Гезеліус заснував відомий зараз всьому світові "Скансен" у Стокгольмі. Цей музей займає територію понад 30 га та налічує понад 150 різноманітних споруд [10, 6; 14]. Друга половина XIX ст. характеризується появою цілої низки музеєфікованих археологічних об'єктів, які стають справжніми скансенами. В основному це були неолітичні поселення культури кьйоккен-мьоддінг.

Одна з перших спроб створення музею під відкритим небом на теренах України була здійснена під час виставки, присвяченій 100-річчю польського визвольного повстання 1794 року. У Львові поблизу Стрийського парку на території близько 20 га були розміщені 130 будівель; 14 мали етнографічний характер. На виставці були представлені українські та польські комплекси. Польська частина виставки включала садибу заможного селянина з с. Радванці Сокальського району, мазурську хату із с. Невіськ з-під Кальбушової, житло заможного селянина з Закопане. Українська частина включала хату заможного селянина з Поділля, хату заможного гуцула, хату незаможного селянина з Наддністрянщини. З під м.Жовкви привезли вітряк. Експонувалося також шість придорожних хрестів. Матеріали виставки лягли в основу музею етнографії у Львові.

Музей під відкритим небом в м. Осло організовано в 1897 р. В 1901 р. подібний музей було створено і в Копенгагені. Наступною країною, яка створила скансен, була Фінляндія [10, 6]. На початку ХХ ст. музеєфікується Афіньський акрополь. Саме на цій пам'ятці було застосовано метод анастилозу, який впроваджувався під керівництвом Ніколя Баланоса [6, 14–30]. Росія, а згодом і Радянський Союз, у справі збереження археологічної спадщини значно відставали від світового рівня. На Україні лише в 30-і роки ХХ ст. було створено низку історико-культурних заповідників (Києво-Печерська лавра, монастир Босих кармелітів у Бердичеві, Кам'янець-Подільська фортеця тощо). Так відбувалося становлення перших скансенів.

Треба зауважити, що всі скансени мають величезний потенціал щодо подальшого розширення за рахунок включення до складу їх експозиції відреставрованих чи перенесених з місць розкопок археологічних пам'яток. Особливо це стосується музеїв з великою корисною площею, на якій може бути розміщена первісна експозиція.

У 1924 р. було створено Ольвійський заповідник. Він успішно розвивається й досі. Під час роботи Дніпрогесівської експедиції, очолюваної Д.І.Яворницьким, були здійснені вдалі спроби вирізування петрогліфів і перенесення їх у зали історичного музею [8]. Незважаючи на видатні відкриття у галузі археології на території України, у 30-і роки спроби створення скансенів чи археопарків не здійснилися [10].

У цей час практично не існувало ще теоретико-методологічних праць, де б узагальнювалася практика створення скансенів чи висувалися б загальні вимоги до пам'яток археології, які претендують на музеєфікацію. Фактично було зроблено перші кроки у законодавчому захисті археологічної спадщини.

Внаслідок того, що археологічні пам'ятки в результаті тривалого перебування під землею зазнають руйнування, для підвищення їх атрактивності необхідні попередні консерваційні та реставраційні роботи. Це сприяло становленню і розвитку методів реставрації давніх пам'яток. Реставрація археологічних пам'яток дуже складна справа. Методи реставрації кожної конкретної пам'ятки залежать від багатьох чинників, які визначаються в кожному випадку окремо. Необхідно зазначити, що вибір об'єкта реставрації та музеєфікації є найскладнішою науковою проблемою, вирішувати яку можна лише колегіально.

На початку ХХ ст. відомий російський реставратор П.П. Покришкін трактує реставрацію як науково-обґрунтований ремонт. Такої ж точки зору дотримувався вже в радянські часи й І.Є. Грабар. Проте ці принципи та розробки використовувалися виключно до реставрації архітектурних пам'яток пізніх епох.

У Переяслівському музеї під відкритим небом представлені реконструкції деяких археологічних пам'яток: кам'яні стели доби енеоліту-бронзи, об'єкти з Добраничівської пізньопалеолітичної стоянки, ранньополовецьке святилище, розкопане Запорізькою експедицією ІА НАН України, черняхівське житло та житло часів Київської Русі, жертвник доби бронзи, гончарна піч, господарчо-виробничий комплекс трипільської культури.

У сучасній музейній справі роль скансену в експонуванні музеєфікованих пам'яток незаперечна. Проте дискусія щодо напрямків їх використання не вщухає. Розглянемо основні думки, які існують в спеціальній літературі сьогодні.

Так О.В. Жукова в своїй статті звертається до аналізу діяльності скансенів [4, 35–39]. Констатуючи незадовільний стан справ у розвитку музейної мережі, вона загострює увагу на розвитку вже існуючих музеїв. Автор статті вважає, що в першу чергу треба розвивати не колекційні, а ансамблеві та середовищні музеї [4, 35]. Саме вони, на думку автора, можуть взяти на себе експонування музеєфікованих пам'яток. О.В. Жукова пише, що "Ансамблеві музеї – музеї, діяльність яких базується в першу чергу на музеєфікованих ансамблях нерухомих історико-культурних пам'яток [4, 36]. До них без будь-яких обмежень можна віднести і археологічні пам'ятки, які вже музеєфіковані. Автор статті висловлює жаль з приводу того, що музеї ансамблевого типу мало поширені в Україні. Вона пише, що такі музеї мають великий потенціал щодо подальшого розвитку.

В ансамблевому музеї головним є не колекційна експозиція, а сама пам'ятка. Музей створюється для її збереження, відтворення притаманного їй оточення та якнайповнішого розкриття інформаційного потенціалу, закладеного в будь-якому історико-культурному об'єкті [11]. В традиційному розумінні такі музеї не мають тематичних колекцій, проте самі ансамблі мають підбиратися за певним тематичним принципом. Тобто самі експоновані ансамблі стають колекцією. А вже в межах кожного ансамблю допоміжні функції можуть виконувати традиційні колекції, які доповнюють сам ансамбль. Такої думки дотримується і О.В.Жукова [4, 37].

Стаття О.В. Жукової базується на аналізі пам'яток архітектури історичного часу, проте її висновки можуть бути застосовані і для доісторичних пам'яток, тобто для археології. Повноцінними

об'єктами для експонування можуть стати археолого-архітектурні об'єкти після їх ретельної музеєфікації. В цьому випадку розв'язується ще одна нагальна проблема створення ансамблевих музеїв. В багатьох музеях-скансенах допоміжні колекції, які експонуються в експозиції, мають малу потужність. Заміна аутентичних речей копіями, моделями, картографічним матеріалом тощо не вирішує проблему. Тоді як археологічні розкопки, крім самих виявлених споруд, дають змогу експонувати побутові та сакральні речі з розкопок. За умов використання археологічної пам'ятки в ансамблевому музеї сама пам'ятка та колекція виявлених знахідок становлять органічну єдність, що знімає проблеми, які існують у експонуванні інших історико-архітектурних пам'яток.

В ансамблевому музеї археолого-архітектурна пам'ятка доходить до сучасності після розкопок у набагато гіршому стані, ніж історико-архітектурна пам'ятка. Тому вона вимагає значно більших зусиль у доведенні пам'ятки до експонабельного вигляду.

Оскільки в ансамблевому музеї велике значення має не тільки сама архітектурна пам'ятка, а й ландшафт, у використанні археологічних пам'яток, а їх може бути багато в ансамблевому музеї, необхідно експонувати окремо пам'ятки, які не можуть бути зведені в один ансамбль. Можна погодитися з автором статті О.В.Жуковою, що значення й переваги ансамблевих музеїв у вітчизняному музейництві ще до кінця не осмислені.

Трактує теоретичні питання розвитку скансенів і стаття О.Є. Афанасьєва [1]. Він розглядає цей тип музеїв як репрезентантів регіональних типів природокористування, розуміючи під цим пристосування до певної екологічної ніші. Він вважає, слідом за Л.М. Гумільовим, що територіальні відмінності в межах одного народу формуються під впливом природного середовища [1, 112]. Цей автор також наголошує на недостатній кількості аутентичних об'єктів для експонування у скансенах [1, 112]. Аналізуючи географію розташування скансенів та презентабельність у них окремих етнографічних регіонів України, автор констатує незадовільний стан в цій справі. Він відзначає, що в деяких регіонах майже немає скансенів, а там де вони є, повнота представлених етнографічних регіонів України слабка [1, 115–117]. Треба погодитися з автором й у тому, що найперспективнішим типом скансену має бути "перевізний скансен" (тобто такий, до якого звозять окремі пам'ятки, для яких немає умов збереження на місці їх розташування). Ця теза в повній мірі стосується й археологічних скансенів.

Важливе значення приділяє О.Є. Афанасьєв ландшафтному оточенню експонованих пам'яток. Він пише: "Пам'ятки архітектури на місцях оточувалися насадженнями з дерев і кущів; їх завжди будували на певних ділянках рельєфу – народні майстри це враховували. Отже, споруда має поставати в певному ландшафтному оточенні і в музеї" [1, 115].

Ця вимога стосується і археологічних пам'яток. Створюючи ансамблі, необхідно вписувати їх в притаманний їм природний ландшафт, який є своєрідним для кожного регіону України. Наявність зелених насаджень підвищить ефект автентичності пам'ятки і дозволить відокремити один ансамбль від іншого, що має велике значення при експонуванні кількох ансамблів.

Отже, теоретично сучасний скансен виглядає як комплексний музей, який має експозицію з нерухомих пам'яток, зведених в окремі ансамблі, вписані в ландшафт, які охоплюють всі етапи заселення території України людством, починаючи з найдавнішої доби. Тільки такі музеї можуть в сучасних умовах розвивати свою інфраструктуру та бути осередками справжнього збереження культурної спадщини не тільки громадян України, а й їх попередників.

Внутрішній організації території скансену присвячені праці відомого історика архітектури В.В. Вечерського [2, 6–10]. Його стаття є керівництвом з законодавчого супроводу організації території історико-культурного заповідника, науково-проектної документації з визначення меж окремих зон заповідників, терміну та порядку проведення консерваційних та реставраційних робіт, ремонту та пристосування об'єктів культурної спадщини, благоустрою території заповідника, а також заходи з охорони зазначеної території.

Підбиваючи підсумки історіографічного огляду, В.В. Вечерський констатує, що до сьогодні не визначено порядку розроблення плану організації історико-культурного заповідника, не унормовано склад і зміст матеріалів, необхідних для його існування, не з'ясована методика їх розроблення [2, 7]. Стаття містить низку необхідних настанов, які ґрунтуються на правових засадах та прийняті в проектних інститутах, що займаються розробкою проектно-документації для історико-культурних заповідників. В основі проектно-документації мають лягти натурні обстеження, в яких враховуються індивідуальні особливості об'єктів, для яких розробляється проектна документація.

Ці теоретичні розробки вже починають втілюватися у життя. Цікаві приклади створення сучасних скансенів наводяться в статтях Р.В. Підставки, І.А. Готуна та О.М. Казимира [3; 5]. В першому випадку йдеться про реставрацію Збараського замку та інших замків Тернопільщини. За роки існування заповідника відбулося його становлення як наукової, музейної та реставраційно-виробничої установи. Працівники заповідника комплексно досліджують об'єкти, що є передумовами його відновлення в аутентичному вигляді.

Прикладом археологічного скансену є Ходосівський археологічний комплекс. Комплекс включає пам'ятки мезоліту, енеоліту, ранньої та пізньої бронзи, раннього залізного віку, ранньослов'янські пам'ятки, Давньоруські та середньовічні пам'ятки по XVIII ст. включно. В заповіднику провадяться археологічні роботи та консервуються й відтворюються окремі об'єкти. Зокрема плавильні горни, гончарні печі тощо. Заповідник працює не тільки як скансен, а й як археопарк.

Практично всі музеологи відзначають зростаючу роль скансенів, музеїв під відкритим небом, ансамблевих музеїв, історико-культурних заповідників в культурному житті України. Ідуть активні пошуки нових форм організації експозиції, діяльності музеїв, взаємодії різних частин експозиції та фондів.

У даній статті ми намагалися окреслити головні моменти у розвитку скансенів. Приоритетним напрямом у розвитку скансенів, на нашу думку, є комплексний. Скансен такого типу має у своєму розпорядженні експозицію не тільки з етнографії та археології регіонів країни. Треба прагнути максимально повного представлення в експозиції пам'яток всіх регіонів України. Археологія скоріше буде представлена місцевими пам'ятками, але і тут треба розширювати експозицію. Експонуватися пам'ятки мають за ансамблевим принципом, вписуючи пам'ятки у ландшафт. Експозиція нерухомих пам'яток має доповнюватися археологічними знахідками, виявленими під час розкопок, які урізноманітнюють її.

Закінчуючи статтю, варто процитувати О.Є.Афанасьєва: "Основна місія скансенів – донести до майбутніх поколінь унікальність архітектури, побуту, традицій природокористування наших предків в умовах, максимально наближених до аутентичних [1, 119]. Сподіваємося, що для цієї справи в нашій країні є необхідний науковий потенціал.

Література

1. Афанасьев О.Е. Скансени Украины как репрезентанты региональных типов природокористування / О.Е.Афанасьев // Географія та туризм. – К., 2011. – Вип. 15. – С. 111–119.
2. Вечерський В.В. Історико-культурні заповідники: плани організації території / В.В.Вечерський // Сіверщина в історії України: зб. наук. праць. – К.-Глухів, Центр пам'яткознавства НАНУ і УТОПіК, 2011. – Вип. 4. – С. 6–10.
3. Готун І.А. Ходосівський археологічний комплекс: вивчення, охорона, експериментальне моделювання / І.А.Готун, О.М.Казимір // Археологія і давня історія України. – К., 2010. – Вип. 1. – С. 100–108.
4. Жукова О.В. Діяльність ансамблевих музеїв на основі музеєфікації пам'яток історії та культури як одна з перспектив розвитку музейної мережі в сучасній Україні / О.В.Жукова // Сіверщина в історії України: зб. наук. праць. – К.-Глухів, Центр пам'яткознавства НАНУ і УТОПіК, 2011. – Вип. 4. – С. 35–39.
5. Підставка Р.В. Історико-географічні аспекти дослідження об'єктів Національного заповідника "Замки Тернопілля": Збарзький замок / Р.В.Підставка // Сіверщина в історії України: зб. наук. праць. – К.-Глухів, Центр пам'яткознавства НАНУ і УТОПіК, 2011. – Вип. 4. – С. 11– 13.
6. Подъяпольский С. С. Реставрация памятников архитектуры [учеб. пособие для архит. спец. вузов] / [Подъяпольский С. С., Бессонов Т. Б., Беляев Л. А. и др.] ; под общ. ред. С. С. Подъяпольского. – М. : Стройиздат, 1988. – С. 14–30.
7. Разгон А. М. Исторические музеи в России (с начала XVIII века до 1861 г.) / А. М. Разгон // Очерки истории музейного дела в СССР. – 1963. – Вип. V. – С. 244.
8. Рудинський М. Археологічна розвідка на Дніпрельстані / М. Рудинський // Збірник Дніпропетровського кур'євського історико-археологічного музею / за гол. ред.. проф. Д. І. Яворницького. – Дніпропетровськ, 1929. – Т. 1. – С. 45–60.
9. Сохацький М. Археологічний комплекс Більче-Золотого / М. Сохацький // Літопис Борщівщини. – Борщів, 1993. – Вип. 3. – С. 4–7.
10. Тронько П. Т. Музеї просто неба / П. Т. Тронько // Пам'ятки України. – 1980. – № 3. – С. 5–7.
11. Юрєнева Т. Ю. Музееведение / Т. Ю. Юрєнева. – М. : Академический Проект, 2003. – 559 с.
12. Chippindale C. What future for Stonehenge ? / C. Chippindale // Antiquity. – 1983. – Vol. LVII. – № 221, November. – P. 172–180.
13. Ramseyer D. Archaeology and water logged wood / D. Ramseyer, D. Vonlanten // Museum. – 1987. – № 153. – P. 18–25.
14. Bachrendtz E. N. Skansen – a stock – taking at ninety / E. N. Bachrendtz, A. Biorstad, I. Liman [et al.] // Museum. – 1982. – Vol. XXXIV. – № 3. – P. 173–178.

References

1. Afanasiev O.Ye. Skanseny Ukrainy yak reprezentanty rehionalnykh typiv pryrodokorystuvannia / O.Ye.Afanasiev // Heohrafiia ta turyzm. – K., 2011. – Vyp. 15. – S. 111–119.
2. Vecherskyi V.V. Istoryko-kulturni zapovidnyky: plany orhanizatsii terytorii / V.V.Vecherskyi // Sivershchyna v istorii Ukrainy: zb. nauk. prats. – K.-Hlukhiv, Tsentr pamiatkoznavstva NANU i UTOPIK, 2011. – Vyp. 4. – S. 6–10.
3. Hotun I.A. Khodosivskiyi arkhelohichniy kompleks: vyvchennia, okhrona, eksperymentalne modeliuвання / I.A.Hotun, O.M.Kazymir // Arkheolohiia i davnia istoriia Ukrainy. – K., 2010. – Vyp. 1. – S. 100–108.
4. Zhukova O.V. Diialnist ansamblevykh muzeiv na osnovi muzeiefikatsii pamiatok istorii ta kultury yak odna z perspektiv rozvytku muzeinoi merezhi v suchasni Ukraini / O.V.Zhukova // Sivershchyna v istorii Ukrainy: zb. nauk. prats. – K.-Hlukhiv, Tsentr pamiatkoznavstva NANU i UTOPIK, 2011. – Vyp. 4. – S. 35–39.
5. Pidstavka R.V. Istoryko-heohrafichni aspekty doslidzhennia obektiv Natsionalnogo zapovidnyka "Zamky Ternopillia": Zbarazkyi замок / R.V.Pidstavka // Sivershchyna v istorii Ukrainy: zb. nauk. prats. – K.-Hlukhiv, Tsentr pamiatkoznavstva NANU i UTOPIK, 2011. – Vyp. 4. – S. 11– 13.
6. Podyapolskiy S. S. Restavratsiya pamyatnikov arkhitektury [ucheb. posobiye dlya arkhit. spets. vuzov] / [Podyapolskiy S. S., Bessonov T. B., Belyayev L. A. i dr.] ; pod obshch. red. S. S. Podyapolskogo. – M. : Stroyizdat, 1988. – S. 14–30.
7. Razgon A. M. Istoricheskiye muzei v Rossii (s nachala XVIII veka do 1861 g.) / A. M. Razgon // Ocherki istorii muzeynogo dela v SSSR. – 1963. – Vyp. V. – S. 244.
8. Rudynskiy M. Arkheolohichna rozvidka na Dniprelstani / M. Rudynskiy // Zbirnyk Dnipropetrovskoho kuraievoho istoriko-arkheolohichnogo muzeiu / pid hol. Red.. prof. D. I. Yavornytskoho. – Dnipropetrovsk, 1929. – T. 1. – S. 45–60.

9. Sokhatskyi M. Arkheolohichnyi kompleks Bilche-Zolotoho / M. Sokhatskyi // Litopys Borshchivshchyny. – Borshchiv, 1993. – Vyp. 3. – S. 4–7.
10. Tronko P. T. Muzei prosto neba / P. T. Tronko // Pamiatky Ukrainy. – 1980. – № 3. – S. 5–7.
11. Yureneva T. Yu. Muzevedeniye / T. Yu. Yureneva. – M. : Akademicheskii Proyekt, 2003. – 559 s.
12. Chippindale C. What future for Stonehenge ? / C. Chippindale // Antiquity. – 1983. – Vol. LVII. – № 221, November. – P. 172–180.
13. Ramseyer D. Archaeology and water logged wood / D. Ramseyer, D. Vonlanten // Museum. – 1987. – № 153. – P.18–25.
14. Bachrendtz E. N. Skansen – a stock – taking at ninety / E. N. Bachrendtz, A. Biorstad, I. Liman [et al.] // Museum. – 1982. – Vol. XXXIV. – № 3. – P. 173–178.

Чухрай Л. А. Скansen: современность и перспективы развития

Статья посвящена определению современных тенденций развития музеев под открытым небом (скансенов). Доказано, что приоритетным направлением их развития есть комплексное, что предусматривает экспозиции с этнографии и археологии различных регионов страны.

Ключевые слова: музеефикация, скансен, исторически-архитектурный ансамбль, археопарк, комплексный подход, реставрация, археологическое наследство.

Chukhray L. Skansen: present and future development

The article is dedicated to the designation of the modern tendency of open-air museums development (skansens). It is proved that a priority of development is complex, which includes exposure of Ethnography and arhiolohiyi different regions of the country.

Scientists are constantly working on improving the forms of museum display. Traditional approaches that have developed over decades, is now in need of further improvement. Therefore, the search for new forms of exposure is a matter of very urgent. Museumification integrates a museum needs of humanity on immovable monuments of culture. Historically, that museumification cultural monuments begins with the monuments. Today Skansen (open air museum) is the main museum for the preservation and demonstration muzeyefikovanyh attractions, including – archaeological sites. However, their use and development, there are different approaches.

Scientifically grounded museumification restoration and archaeological sites begins with the Renaissance. The first attempts museification ancient ruins to the early XVI century. The first scientific contribution to the restoration and museumification made by J. Winckelmann.

At the end of XVII century. UK proposed the use of Stonehenge excursion purposes. Questions about museumification this outstanding monument is broken in the XVIII century. Ferdinand Keller pile explored Neolithic settlements . One of the earliest archaeological sites muzeyefikovanyh becomes Tsar Barrow in Kerch.

In the nineteenth century. begins museumification and in Ukraine. Also museumification some archeological developed the idea of creating a museum of archaeological sites in the open. For the first time, this idea appears in the XVIII century.

In 1891, a prominent anthropologist and professor Arthur Hezelius founded now known all over the world "Skansen" in Stockholm. The second half of XIX century. characterized by the appearance of a number museification archaeological sites that are authentic open-air museum. Basically it was a Neolithic settlement culture kyokken – moddin.

One of the first attempts to create open-air museum on the territory of Ukraine was carried out during the exhibition dedicated to the 100th anniversary of the liberation of the Polish uprising of 1794.

The open air museum in Oslo organized in 1897 In 1901 a similar museum was founded in Copenhagen. Another country that has created Skansen was Finland. At the beginning of XX century. muzeyefikuyetsya the Acropolis in Athens. In 1924 he was created Olbian reserve. He successfully developed yet.

At this time, there was almost no theoretical and methodological papers, where the practice of creating summarized Skansen or put forward to the general requirements for archaeological, claiming to museumification. In fact it was the first step in the legislative protection of the archaeological heritage.

At the beginning of XX century famous Russian restorer P.P.Pokryshkin treats the restoration as research-based repair. The same view is taken already in Soviet times and I.Ye.Hrabar. However, these principles and design used exclusively in the restoration of architectural monuments of later eras.

In Pereyaslivskomu open-air museum presents the reconstruction of some archaeological sites: the stone stele Chalcolithic era, bronze objects from Dobranychivskoyi Late parking rannopolovetske sanctuary excavated expedition IA Zaporizhzhya National Academy of Sciences of Ukraine, Chernyahovsk housing and housing Kievan Rus altar bronze Age, pottery kiln, commercial and industrial complex Tripoli culture.

The modern open-air museum is like a museum complex that has exposure of immovable monuments erected in separate bands, inscribed into the landscape, covering all stages of settlement in the Ukraine humanity, starting with the oldest age. Only such museum in the present conditions may develop its infrastructure and centers be true preservation of cultural heritage is not only the citizens of Ukraine, but also their predecessors.

An example of an archaeological open-air museum is Hodosivskyy archaeological complex. The complex includes attractions Mesolithic, Chalcolithic, Early and Late Bronze Age, Early Iron Age of early monuments, the ancient and medieval monuments in XVIII century. inclusive.

In this article we have tried to outline the main points in the development of open-air museum. The priority direction in the development of open-air museum is complex. Skansen this type has exposure not only on the ethnography and archeology of the country. We must seek to maximize the full presentation in the exhibition attractions in all regions of Ukraine. Archaeology likely to be represented by the local sights, but here we must extend the exposure. Monuments are on display for the ensemble principle by enrolling sights in the landscape. Exposure of Monuments is supplemented by archaeological finds discovered during excavations diversify it.

Key words: Museumification, skansen, historico-architectural ensemble, architectural park, complex approach, refurbishment, archeologic heritage.